



Overdenkingen over (on)veiligheid in de wereld en in jezelf

Veiligheid en vertrouwen

In de brochure 'Psycho-sociale problematiek van de tweede generatie (2)' in 1983 uitgegeven door het Icodo, schrijft drs. T.L.W. van Ravesteijn: "Je weet dan wat Auschwitz is, niet hoe het was. Je schaamt je ervoor en je ervaart de onheilspellendheid van de wereld. Je vriendjes en vriendinnetjes schamen zich niet. Voor hen is de wereld vertrouwd, want zij weten niet van Amersfoort, Vught, Westerbork, Bergen-Belsen, Ravensbrück, Auschwitz, de Indische kampen (*Japanse kampen, red.*) en al die andere plaatsen des doods.

Kenmerk van de tweede generatie is, dat zij er weet van hebben dat het concentratiekamp mensenwerk is. Dat de ene mens de andere mens onontkoombaar en onherstelbaar kan verwonden. Zij schamen zich voor deze kennis die de wereld voor hen onheilspellend maakt ...".

Aan deze zinnen moest ik denken, toen ik het thema van deze Nieuwsbrief aangekondigd zag, waarbij de redactie schreef: 'Een gedurfd thema in deze tijd, daar is de redactie zich van bewust'.

Mijn eerste reactie: waarom in deze tijd? Is het niet altijd al een zwaar beladen onderwerp geweest voor kinderen van de oorlog?

Is het na 11 september 2001 en 6 mei 2002 beladener geworden?

Voor mij in elk geval niet.

Na de aanslagen op het WTC waren velen in paniek door het besef zelfs in de vrije westerse wereld niet veilig te zijn. Ik word op zo'n moment – ook met andere calamiteiten – juist heel rustig en ik heb me vaak afgevraagd hoe dat komt. Ik denk dat het zo zit: die spanning, die angst die ken ik heel goed, ze zijn de eerste emoties die ik in mijn leven meegemaakt heb. Ze zijn 'vertrouwd'.

Mijn eerste herinnering aan Rotterdam is die van een stad in puin. In het 'normale' leven van alledag, in een omgeving die al meer dan 50 jaar vrede kent, waar ik een goede baan heb, een prima echtgenoot en dito kinderen, waarin ik veel goede vrienden heb die ik volkomen vertrouwd, zijn die spanning en angst op de achtergrond geraakt. En dat is goed. Maar het zijn wel mijn basisgevoelens, die ik dus ook het beste ken. Dus bij schokkende gebeurtenissen is er een gevoel van herkenning van de situatie waarin ik geboren ben, een gevoel van 'thuiskomen' en dat voelt (aanvankelijk) goed en vertrouwd. Want zo ken ik de wereld en een Rotterdam dat geen puinhoop meer is, is in feite nieuw en vreemd. Zoals ik het vreemd vond, dat in het Land van Maas en Waal de grond grijs was (van de klei), terwijl de aarde toch zwart hoorde te zijn, net als in Wassenaar. Daar lag mijn eerste bewuste ervaring met (tuin)grond.

Na de Britse concentratiekampen in Zuid-Afrika, de genocide op de Armeniërs tijdens de Eerste Wereldoorlog, de gaskamers, de killing-fields in Cambodja kon de mensheid toch langzamerhand wel weten, wat mensen elkaar aan kunnen doen!? Maar kennelijk is dat voor veel mensen de ver-van-mijn-bed-show, wat het voor de tweede generatie niet is. Wij hebben er weet van, tot in elke vezel van ons bestaan, dat oorlog en geweld mensenwerk zijn.

En als je iets verder kijkt dan naar onze ‘vrije westerse wereld’, dan weet je dat er na 1945 over de hele wereld zoveel grotere en kleinere oorlogen hebben gewoed. Nog elke dag komen er weer nieuwe kinderen van de oorlog bij. Voeg daarbij de bedreiging door ziekten, hongersnood, armoede, natuurrampen, om maar wat te noemen: hoe veilig is de wereld eigenlijk? Ook vroeger was die niet veilig. De burgers, veilig in hun ommuurde steden, konden door belegeraars uitgehongerd worden. De boeren op het platteland waren in oorlogstijd altijd de klos: paarden werden gevorderd, de oogst meegenomen en vrouwen en meisjes werden door de vijandelijke en eigen soldaten belaagd.

Misschien denken we met weemoed terug aan de vijftiger en zestiger jaren, toen de samenleving veiliger leek dan nu met zijn overvallen, drugsoverlast, zinloos geweld, toenemende kleine en grote criminaliteit. Ik denk, dat we er ons op verkijken. Al was het alleen maar, dat toen de dreiging van de Koude Oorlog alom aanwezig was en dat we dat vergeten zijn na de val van de Muur.

Ik herinner me, hoe ik met een klasgenootje van de kleuterschool op een hoek van een straat stond te praten en we ons bang afvroegen of er een nieuwe oorlog zou komen. Het was 1948 en het kan zijn dat we iets hadden opgevangen van de crisis rond Berlijn of van de communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije. De crisis rond Cuba in 1962 dreigde in een nucleaire oorlog te eindigen. De angst en de spanning herinner ik me goed. Ik weet nog precies waar ik was toen bekend werd dat de Russische schepen teruggingen en het gevaar was afgewend. Wat een opluchting!

Mijn basiservaring is dat de wereld onveilig is en dat niets of niemand me beschermen kan, ook mijn ouders konden dat niet. Ik heb nu veel ‘steuntroepen’ rondom me, mensen op wie ik aan kan, maar tegen echte calamiteiten kunnen ook zij niets uitrichten. Net zomin als ik mijn familie en vrienden voor ellende behoeden kan. Pessimistisch? Realistisch, denk ik.

Ik ‘droom’ natuurlijk wel van de ultieme veiligheid! En daarom ga ik onderuit bij het slot van de film ‘De Herberg van het zesde geluk’, als ‘Aya’ (een Engels meisje dat naar China ging om zendeling te worden), de honderd kinderen waarmee ze een tocht van honderden kilometers door de bergen heeft gemaakt in veiligheid kan brengen op een zendingspost (waar ze eerst geweigerd was, omdat ze maar een ‘self-made’ zendeling was). De kinderen komen, een Engels kinderliedje zingend, het dorp in, vuil, op blote, gewonde voeten, moe en hongerig, maar eindelijk in veiligheid. Die scène raakt me tot in het diepste van mijn ziel.

Zo herinner ik me ook nog steeds een zin, die ik door de radio hoorde op 1 februari 1953, toen duidelijk werd, dat zich in Zeeland en op de Zuid-Hollandse eilanden een ongekende ramp afspeelde. Ik hoor nog de stem van die vrouw die zei: ‘Vader en moeder in Ewijk, we zijn gered’. Ewijk, het was een dorpje dat vier kilometer verderop lag, dat maakte het ineens heel werkelijk en dichtbij. De angst, de spanning, de ontberingen van een nacht wachten op redding klonk in die stem door, maar dan: gered, in veiligheid. Nu, vijftig jaar later, raak ik er nog door geëmotioneerd.

Gonda Scheffel-Baars